

~ לה ~

~ ביאורים בשער היחוד והאמונה ~

משיעורי משפיע הראשי דכוללנו

הגה"ח רבי זלמן גופין שליט"א

הנאמרים בהיכל הכולל

פרק ב: והנה מכאן תשובת המינים וגילוי שורש טעותם, הכופרים בהשגחה פרטית ובאותות ומופתית התורה. שטועים בדמיונם הכוזב, שמדמין מעשה ה' "עושה שמים וארץ" למעשה אנוש ותחבולותיו. כי כאשר יצא לצורף כלי, שוב אין הכלי צריך לידי הצורף, כי אף שידינו מסולקות הימנו והולך לו בשוק – הכלי קיים בתבניתו וצלמו, ממש כאשר יצא מידי הצורף, כך מדמין הסכלים האלו מעשה שמים וארץ. אך טח מראות עיניהם, ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו, שהוא "יש מישי", רק שמשנה הצורה והתמונה, מתמונת חתיכת כסף לתמונת כלי – למעשה שמים וארץ שהוא "יש מאין".

והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף על דרך משל, שהוליד "ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו המים", ו"נצבו כמו נד" וכ"חומה". ואילו הפסיק ה' את הרוח כרגע – היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם, ולא קמו כ"חומה" בלי ספק. אף שהטבע הזה במים גם כן נברא ומחודש יש מאין, שהרי חומת אבנים נצבת מעצמה בלי רוח, רק שטבע המים אינו כן.

וכל שכן וקל וחומר בבריאת יש מאין, שהיא למעלה מהטבע, והפלא ופלא יותר מקריעת ים סוף, על אחת כמה וכמה שבהסתלקות כח הבורא מן הנברא חס ושלום – ישוב הנברא לאין ואפס ממש. אלא צריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד, להחיותו ולקיימו. והן הן בחינת אותיות הדבור מעשרה מאמרות שבהם נבראו.

ועל זה נאמר "ואתה מחיה את כולם" – אל תקרי: "מחיה" – אלא "מהוה", דהיינו יש מאין. "ואתה" – הן בחינת האותיות מאל"ף ועד תי"ו. והה"א, היא ה' מוצאות הפה מקור האותיות.

ואף שאין לו דמות הגוף! הרי מקרא מלא דבר הכתוב: "וידבר ה'" "ויאמר ה'" והיא בחינת התגלות הכ"ב אותיות עליונות לנביאים ומתלבשות בשכלם והשגתם במראה הנבואה, וגם במחשבתם ודיבורם, כמו שכתוב: "רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני", וכמו שכתב האר"י ז"ל [בשער הנבואה]. וכעין זה היא התלבשות האותיות בברואים, כדכתיב: "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם". רק שהיא על-ידי השתלשלות רבות ועצומות עד שיורדות לעשייה גופנית, מה-שאין-כן השגת הנביאים היא באצילות המתלבשת ממש בעולם הבריאה.

פרק שני: בריאת העולם יש מאין

בפעולה זו החפץ לא תלוי כלל באומן שעשה אותו, ולאחר גמר מלאכת יצירת הגביע, הוא לא זקוק לאומן שעשה אותו.

דוגמא זו שאין בה כל חידוש לא דומה כלל לבריאת העולם, שכן בעולם יש חידוש: קודם הוא לא היה קיים וכעת הוא קיים.

שלילת הדמיון בין התפשטות האור מהשמש לבריאת שמים וארץ

ב. זיו המתפשט מהשמש: בהתפשטות הזיו יש חידוש, שכן האור בא מהשמש, קודם הוא לא היה, ועתה הוא נמצא. אך חידוש זה אינו אמיתי, הוא רק ביחס לעולם ולנבראים המקבלים את האור. ניתן אף לומר שהחידוש הוא כלפי האור בלבד, שכן קודם הוא לא היה קיים וכעת הוא נמצא. אך ביחס למקור, לשמש, אין כל חידוש, שכן האור היה כלול בתוכה, ואם-כן באמת אין כאן כל חידוש.

אדרבה, האור שיצא ו"התחדש" מהשמש התרחק ממנה, ומציאותו פחותה ממצבו בעת היותו כלול במקורו. חידוש כזה ניתן להגדיר כחידוש שלילי, שכן נוצר דבר פחות מהמציאות הקודמתו.

מובן אם-כן שאור שיצא מהשמש הוא חידוש לא אמיתי: מצד אחד, הוא חידוש שכן קודם הוא לא היה וכעת הוא קיים, ולכן הוא תלוי כל הזמן בשמש, ברגע שהשמש תסתלק – יתבטל האור (בשונה מהדוגמא של אומן העושה כלי). מאידך, כיוון שמצד המקור אין

1) על דרך המבואר בפרק ל"ו בתניא, על הירידה בעולמות האצילות – "הואיל ולהם ירידה מאור פניו יתברך". כיוון שעולמות אלו הם גילוי ההעלם בלבד, הם ירידה כלפי אור-אין-סוף, וכי איזו תכלית יש בעולמות כאלו? אמנם עולמות אלו הם בבחינת גילוי, אך זוהי ירידה.

הקדמה

בפרק א' נקבעה העובדה שדבר ה' מתלבש בנבראים ומהווה אותם בכל רגע. בפרק ב' תבואר הסיבה לכך המתמקדת בכלל, ש"דבר חדש מחייב התחדשות תמידית", כיוון שהעולם הוא חידוש שה' ברא אותו וקודם לכן הוא לא היה קיים – חובה לומר שהוא מתחדש באופן תמידי. כלומר, החידוש שבעולם מחייב תלות תמידית של העולם במקורו.

התלות של העולם בקב"ה איננה באופן שישנם שני דברים שהאחד תלוי בשני. אלא, יותר מכך: מציאות העולם – היא הקב"ה, ואין שני דברים. כי החידוש כל כך גדול, עד שהכוח המחפש – דבר ה', זקוק להתלבש בנברא ולהוותו. כך שמציאות הנברא היא הדבר ה' המהווה אותו (כמבואר להלן פרק ג').

כדי להבין את עומק והפלאות ההתחדשות בבריאת העולם המצריכה התלבשות של דבר ה' בנבראים, יש להתבונן באופנים שונים של השתלשלות תוצאה ממקורה וביחס שביניהם, מתוכם נלמד על החידוש הגדול בבריאת העולם:

שלילת הדמיון בין אומן העושה כלי לבריאת שמים וארץ

א. אומן העושה כלי, כמו צורף הלוקח גוש כסף ומייצר ממונו גביע. בפעולה זו אין כל חידוש, שכן קודם היה גוש כסף שבהעלם כלולה בה האפשרות לייצר גביע, ועתה יש גביע המיוצר מחתיכת הכסף. זוהי פעולה של יש מיש.

כל חידוש, כי האור היה כלול בו, אם-כן המקור נותן לאור את מציאותו, ויש לו מציאות עצמאית. ניתן להגדיר זאת כך: אור השמש אמנם תלוי בשמש אך יש לו מציאות עצמאית, ולכן, בתוך השמש - אין אור (יש שמש), ובמקום שבו מאיר האור מהשמש - אין שמש. אלו שתי מציאויות שונות שאחת מהן תלויה בחברתה.

ניתן לומר שהזיו תלוי בשמש רק בשביל הרגע הבא, כדי שימשיך להתקיים. אך ברגע זה קיים הזיו בפני עצמו.

המסקנה היא שאור השמש הוא התפשטות של "יש מיש", שכן קודם הוא היה בשמש, וכעת יצא והתגלה ממנה.

גם משל זה לא דומה כלל לבריאת העולם שהיא חידוש יש מאין, שכן לפני כן כלל לא היו עולמות, ובבריאתם הם התחדשו יש מאין. אם-כן החידוש בהם אמיתי גם לגבי המקור שהרי לא היו כלל במקורם.

דוגמא לבריאת שמים וארץ מקריעת ים סוף וזריקת אבן למעלה

ג. הדוגמא הנכונה להתחדשות של העולמות ניתן להביא מקריעת ים סוף: כאשר בני ישראל עברו בים סוף - הולך "ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה" והמים נעמדו כחומה משני הצדדים.

לכאורה, מדוע היתה צריכה רוח הקדים להעמיד את המים כל הלילה, הלא מספיק אילו היתה מעמידה את המים פעם אחת והם היו נותרים לעמוד במשך כל הלילה. בבוקר, שוב היה הקב"ה מביא רוח קדים שתחזיר את המים למצבם הקודם.

הסיבה לכך היא מפני ש"מים עומדים" זהו חידוש גדול ואמיתי במים, שהרי מעולם לא היה דבר כזה שמים עומדים, כי מים מטבעם "ניגרים במורד" - חידוש זה חייב להתחדש כל הזמן. ברגע שרוח הקדים תפסיק להעמיד את המים - יתבטל מהם החידוש, הם יפסיקו לעמוד כחומה ויחזרו להיות "ניגרים במורד".

דוגמא נוספת להתחדשות של העולמות, מובאת בחסידות מזריקת אבן מלמטה למעלה, לאחר זמן שהאבן עפה כלפי מעלה - היא חוזרת ונופלת למטה.

ההסבר לכך הוא: טבע האבן ליפול למטה, מצד עצמה - אין לה כל אפשרות להתרומם ולעוף למעלה. כאשר אדם זורק אותה למעלה, הוא מכניס בתוך האבן חלק מכוח התנועה שבו, ובזכותו האבן מתרוממת. לכן, כל זמן שיש כוח באבן - היא מתרוממת, ברגע שהכוח נגמר - היא נופלת למטה.

מובן אם-כן, ש"אבן עפה" זהו חידוש גדול ואמיתי, שהרי לפני כן לא היה דבר כזה שאבן עולה למעלה, ממילא, כל זמן שיש בה כוח המחדש - היא עפה. ברגע שהכוח יוצא ממנה - היא מפסיקה לעוף.

כך גם בנמשל: מציאות העולם - היא חידוש, שכן מצד עצמה אין מציאות של עולמות - עליה להתחדש באופן תמידי.

בשתי הדוגמאות האמורות יש התחדשות אמיתית (בשונה מההתחדשות של השמש), שכן החידוש אינו רק ביחס למים, שבשעה זו הם עומדים בניגוד לטבעם הקודם, אלא, גם ביחס לכוח המעמיד את המים - רוח הקדים. כי גם מבחינתו אין מציאות של מים עומדים.

2) ד"ה "האמנם" תרמ"ג (סה"מ תרמ"ג עמ' צז).

בריאת העולם – חידוש יש מאין

כאמור, המשלים הללו דומים לבריאת העולם, אך עדיין אין המשל דומה לנמשל לגמרי. כי אמנם בקריעת ים סוף, היה חידוש אמיתי, אך זה לא חידוש יש מאין, אלא רק יש מיש, כי הטבע החדש שהוכנס למים שיהיו "מים עומדים", היה קיים כבר קודם לכן, אמנם לא במים אלא "בחומת אבנים", שמטבעה יכולה לעמוד גם בלי רוח, ואין זה טבע חדש בעולם.

גם מצד רוח הקדים אין חידוש, כי בעולם יש מושג של דבר עומד. החידוש שהיה בקריעת ים סוף הוא, שהכוח של הרוח נכנס לתוך המים וגרם להם שיהיו כמו חומת אבנים, אם-כן זהו "יש מיש".

כמו כן החידוש באבן שעפה למעלה, אינו חידוש גמור, כי אמנם אבן לא יכולה לעלות למעלה מצד עצמה, אך הטבע לעלות למעלה כבר קיים בנבראים אחרים (כמו אש). גם כוח התנועה הוא דבר שהיה קיים כבר קודם, החידוש שישנו בזריקת אבן הוא שכוח התנועה שביד נכנס לאבן ומרים אותה בניגוד לטבעה. אם-כן, זהו אמנם חידוש גמור, אך לא חידוש של יש מאין.

מה-שאין-כן בריאת העולמות זהו חידוש גמור יש מאין, שכן כל מציאות העולמות הינה חידוש גמור ביחס לדבר ה', ואין להם כל מקור באלקות.

אם-כן הדברים קל וחומר: אם בקריעת ים סוף שזהו חידוש גמור אבל של "יש מיש", זקוקה רוח הקדים להתלבש במים ולהעמידם כל הזמן, ואם היא תיפסק – יפלו המים למטה. כל שכן בבריאת שמים וארץ שזהו חידוש יש

כמו כן, החידוש באבן שעפה למעלה אינו רק ביחס לאבן – אלא גם ביחס לכוח התנועה שביד, בו אין מציאות של תנועה באבן, שזהו היפך טבעו. כי ביכולת הכוח להרים את היד בלבד, כאשר הוא מתלבש באבן ומעיף אותה למעלה – זהו חידוש אמיתי כלפיו.

כיוון שזהו חידוש אמיתי, מובן שלא רק שהמים העומדים תלויים ברוח הקדים – אלא כל מציאות עמידת המים, היא רוח הקדים המעמידה אותם. במילים אחרות: בנוסף לכך שעמידת המים תלויה ברוח הקדים – יותר מכך, עצם העובדה שהמים עומדים – חידוש גדול – זוהי המציאות של רוח הקדים. המים העומדים – הם הם רוח הקדים. (בשונה מאור השמש המופרד מהשמש והם שתי מציאויות נפרדות זו מזו, והשמש רק גורמת את האור).

כך גם בזריקת אבן למעלה – לא רק שהאבן העפה למעלה תלויה בכוח התנועה, אלא עצם התעופה, זהו כוח התנועה שעף למעלה. לא ניתן להפריד את האבן העפה מכוח התנועה.

משל זה דומה לבריאת העולם, מאחר ובריאת העולם היא חידוש אמיתי – חידוש לא רק מצד העולמות, אלא גם מצד דבר ה' המהווה את העולמות, שכן גם מצידו אין מקום לעולמות, אם-כן – לא רק שהעולם תלוי בדבר ה' – אלא כל מציאותו היא הדבר ה' המהווה אותו בכל רגע.

למעשה, נקודה זו היא הציר המרכזי והיסוד של כל שער היחוד והאמונה, המוכיח כי "אין עוד מלבדו", מאחר ולעולם אין כל מציאות עצמאית, ממילא, כל מציאותו היא הדבר ה' המהווה אותו. (ראה להלן פרק ג').

שני חלקים בפרק ב': תשובת המינים והביאור האמיתי

לפיכך ניתן לחלק את הפרק הבא לשני חלקים: בחלקו הראשון מסביר אדמו"ר הזקן מדוע לא ניתן לדמות את מעשה שמים וארץ, לאומן העושה כלי, וגם לא לאור המתפשט מהשמש - כשיטת ה"כופרים בהשגחה פרטית", הטוענים שהקב"ה אינו מנהיג את העולם. כי כאמור לעיל, האומן אינו מחדש כלום, ולכן הכלי אינו זקוק לו. גם אור השמש אינו דוגמא נכונה, כי אינו התחדשות אמיתית. בעוד שההתחדשות שבעולם היא התחדשות גמורה גם מצד דבר ה'.

בחלקו השני של הפרק מסביר אדמו"ר הזקן את ההתחדשות האמיתית בבריאת העולם. לשם כך הוא יביא את הדוגמא מקריעת ים סוף בו היתה התחדשות גמורה, ויבאר שבריאת העולמות היא חידוש גדול יותר - חידוש יש מאין, ומובן הצורך בחידוש תמידי.

במילים פשוטות: בחלק הראשון שולל אדמו"ר הזקן את שיטת הכופרים בהשגחה פרטית. בחלק השני, הוא מבאר את האמת כפי שהוא מסביר את הענין לחסידים.

מתאים לתשובתו של כ"ק אדמו"ר זי"ע, על השאלה מדוע מביא אדמו"ר הזקן ראיה מקריעת ים סוף כדי לענות ל"כופרים בהשגחה פרטית ובאותות ומופתי התורה", הלא כיוון שהם אינם מאמינים בניסים, בודאי שהם מכחישים את הסיפור של קריעת ים סוף, ומדוע מביא אדמו"ר הזקן דוגמא מקריעת ים סוף?

מאין - ודאי שיש צורך להתלבש בהם באופן תמידי כדי להוותם.

סיכום

לסיכום מובן שישנם ארבעה סוגים של תלות או אי תלות בין מקור לתוצאה:

א. אומן העושה כלי - פעולה של יש מיש שאין בה כל חידוש, והכלי לא תלוי כלל באומן ויכול להתקיים גם ללא האומן.

ב. אור השמש ושמש - פעולה של יש מיש, יש בה התחדשות רק מצד התוצאה לא מצד המקור. אמנם האור תלוי במאור, אך הם שתי מציאויות נפרדות.

ג. קריעת ים סוף וזריקת אבן למעלה - פעולה של יש מיש, שיש בה התחדשות גמורה, ממילא לא רק שהתוצאה תלויה במקור אלא הם דבר אחד.

ד. בריאת שמים וארץ - פעולה של יש מאין, זוהי התחדשות גמורה, ולא רק שהנבראים תלויים בדבר ה', אלא, כל מציאות הנבראים היא המציאות של דבר ה' המהווה אותם.

כאמור לעיל, רק הדוגמא השלישית דומה למעשה שמים וארץ, לפיכך יבואר להלן שאלו המדמים את בריאת שמים וארץ לשתיהם הדוגמאות הראשונות - טועים טעות חמורה ונחשבים לכופרים. הדוגמא הנכונה (אם כי לא לגמרי) היא מקריעת ים סוף.

לאחר ההקדמה האמורה ניתן ללמוד את הפרק שלפנינו ולהבין כיצד שולל אדמו"ר הזקן את שתי הדוגמאות הראשונות ולומד רק את הדוגמא השלישית, ומפליא ומשבח ביותר לגבי בריאת שמים וארץ.

בהשגחה פרטית הטוענים ש"עזב ה' את הארץ"⁵, והוא אינו מנהל אותנו, כמו אומן העושה כלי שלאחר גמר מלאכת הכלי - הוא אינו זקוק לאומן, ויכול להסתובב בשוק לבדו ללא האומן.

[כופרים אלו אינם כמו האפיקורסים שכלל לא מאמינים בה', שכן הם יודעים שהקב"ה ברא את השמים והארץ. הם רק אומרים, אמנם הוא ברא את השמים ואת הארץ - אך לאחר מכן אינו ממשיך להנהיג אותם - "עזב ה' את הארץ". זוהי המשמעות בכך שהם "כופרים בהשגחה פרטית" - הם טוענים שהקב"ה אינו משגיח על הבריאה, כי אינו מנהיג אותה].

להלן יבואר שכופרים אלו טוענים שתי טעויות: א. הדמיון בין מעשה אנוש שהוא יש מיש, שאין בו כל חידוש, למעשה שמים וארץ שהוא חידוש יש מאין. ב. אפילו לפי שיטתם, המדמים את בריאת העולם למעשה אנוש יש מיש, עדיין אין זה דומה לאומן העושה כלי, שהחומר והצורה של הכלי היו קיימים קודם לכן, אלא לאור הבא מהשמש - שהאור לא היה לפני השמש. כי גם לשיטתם - הקב"ה ברא את העולם וקודם לכן הוא לא היה קיים:

שטועים בדמיונם הכוזב, שמדמין מעשה ה' "עושה שמים וארץ" למעשה אנוש ותחבולותיו.

(5) יחזקאל ח, יב.
(6) "השגחה פרטית" המוזכרת כאן, איננה קשורה לדברי הבעל-שם-טוב, אודות ההשגחה הפרטית על כל נברא בכל רגע, אלא השגחה, במובן של הנהגה, לטענתם הקב"ה אינו מנהיג את העולם.
(7) לקוטי ביאורים הר"י קארף### מהמשך "מים רבים" לכ"ק אדמו"ר מהר"ש.

ענה על כך כ"ק אדמו"ר, שאכן מהות ההוכחה איננה בשביל הכופרים, אלא להוכיח את הכלל האמור מבחינה אמיתית. בשבילנו - המאמינים בקריעת ים סוף, שנבין את המחויבות לומר שהקב"ה מהווה את העולם בכל רגע.

אכן, לפי ההקדמה האמורה הדברים מובנים, שכן רק בחלקו הראשון של הפרק מתייחס אדמו"ר הזקן לכופרים. אולם הדוגמא מקריעת ים סוף המובאת בחלקו השני של הפרק, כלל אינה קשורה לתשובת הכופרים, אלא באה כענין בפני עצמו השייך רק למאמינים בבוא שמים וארץ.

א. שתי טעויות הכופרים

תוכן: לאחר קביעת העובדה שדבר ה' מהווה את הנבראים בכל רגע, ואם הוא יפסיק להוותם - יחזרו להיות אין ואפס כמו קודם שנבראו, יבואר להלן שהסיבה לכך היא מפני שהעולם נברא יש מאין, שזהו חידוש, ו"דבר חדש מחייב התחדשות תמידית". בכך תשובה לכופרים הטוענים שהעולם נברא יש מיש, כמו אומן העושה כלי, שלאחר בריאתו - אינו זקוק לחיות מאת ה', ותשלל גם האפשרות לומר שבריאת העולם דומה לאור המתפשט מהשמש:

פרק ב: והנה מכאן תשובת המינים וגילוי שורש טעותם, הכופרים בהשגחה פרטית ובאותות ומופתי התורה.

לאור המבואר בפרק הקודם שהכח האלקי נמצא בבריאה תמיד כדי להחיותה ולקיימה מחדש, ישנה תשובה למינים, אלו הכופרים

(4) מענה כ"ק אדמו"ר זי"ע, בשיעורים בספר התניא עמ' 828.

השמש התחדש מהשמש, כי לפני כן הוא לא היה קיים. מצד חידוש זה, האור חייב להיות תלוי במקורו, בשמש. כך העולם – שהוא חידוש, כי לפני כן הוא לא היה קיים – תלוי כל הזמן בקב"ה, והקב"ה לא יכול לעזוב אותו. אך בודאי שזה לא דומה לאומן העושה כלי שלא מחדש כלום.

[אנו כמאמינים, מבינים שאפילו לאור השמש אי אפשר לדמות את בריאת שמים, שכן שם החידוש אינו אמיתי אלא רק ביחס לנבראים או לאור. מה-שאין-כן בריאת שמים וארץ זהו חידוש גמור, ולא רק שהעולם תלוי בקב"ה, אלא כל מציאותו היא הקב"ה. כמבואר לעיל במבוא.

אך לשיטת אומות העולם, הטוענים שבריאת העולם היא פעולה של יש מיש, עדיין עליהם להודות שאין זה דומה ליש מיש של אומן העושה כלי, אלא לאור הבא מהשמש].

סיכום: הכופרים בהשגחה פרטית ואותות ומופתת התורה, וטוענים ש"עזב ה' את הארץ" – טועים בשתים: א. באופן בריאת העולם, לפי שיטתם הוא יש מיש ולא יש מאין. ב. גם כאשר מסבירים שהעולם הוא יש מיש, עדיין יש בו חידוש כלשהו המחייב תלות בקב"ה, כמו אור השמש הבא מהשמש, ולא ניתן לדמות את העולם לאומן העושה כלי.

דוגמא מקריעת ים סוף

ב. תוכן: לאחר שהוסברה טעותם של הכופרים, יובא להלן ההסבר הנכון, המתאים לשיטת בני ישראל המאמינים. תובא לכך דוגמא נכונה מקריעת ים סוף, שגם שם היה חידוש ורוח הקדים היתה צריכה להתלבש

הטעות הראשונה היא בעצם ההשוואה בין פעולת הקב"ה בבריאת יש מאין, למעשה הנבראים שאינם יכולים לברוא יש מאין. ממילא כלל לא ניתן לדמות ביניהם.

שכן פעולה של יש מאין שהיא חידוש מחייבת תלות תמידית, בעוד שפעולה של יש מיש, אינה מחייבת תלות.

כי כאשר יצא לצורף כלי, שוב אין הכלי צריך לידי הצורף, כי אף שידיו מסולקות הימנו והולך לו בשוק – הכלי קיים בתבניתו וצלמו, ממש כאשר יצא מידי הצורף, כך מדמין הסכלים האלו מעשה שמים וארץ. אך טח מראות עיניהם, ההבדל הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו, שהוא "יש מיש", רק שמשנה הצורה והתמונה, מתמונת חתיכת כסף לתמונת כלי – למעשה שמים וארץ שהוא "יש מאין".

הטעות השניה היא: אפילו לפי שיטתם שבריאת העולם היא כמעשה אנוש, עדיין אין זה דומה לאומן העושה כלי כמו צורף העושה גביע, כי הצורף לא מחדש מאומה, שכן חומר הגביע – חתיכת כסף, היה קיים לפני שהצורף החל לעסוק בו. גם צורת הגביע איננה חדשה, כי בתוך חתיכת הכסף, קיימת אפשרות ליצירת גביע. מובן שהן חומר הגביע והן צורת הגביע, לא זקוקים לצורף.

מה-שאין-כן העולם, גם לשיטתם לא היה קיים לפני שנברא, שכן הם מאמינים שהקב"ה ברא את העולם ולפני כן הוא לא היה קיים (הם רק טוענים שלאחר הבריאה הוא עזב אותו). אם-כן ברור שהעולם זקוק לקב"ה.

לשיטתם, נכון יותר לדמות את בריאת העולם לאור הבא מהשמש: כשם שאור

בתוך המים ולשנות את טבעם ממים הניגרים במורד למים הנצבים ועומדים. כל שכן בבריאת שמים וארץ, שהוא חידוש יש מאין גמור (בשונה מקריעת ים סוף שלא היה חידוש יש מאין) בודאי שדבר ה' צריך להתלבש בנבראים בכל רגע ולהוותם באופן תמידי⁸:

והוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף על דרך משל, שהולך "ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו המים", ו"נצבו כמו נד" וכ"חומה". ואילו הפסיק ה' את הרוח כרגע – היו המים חוזרים וניגרים במורד כדרכם וטבעם, ולא קמו כ"חומה" בלי ספק.

כאשר בני ישראל עברו בים סוף – הקב"ה העמיד להם את המים משני הצדדים, כמו נד – כד המחזיק בתוכו מים, כלשון הפסוק: "נצבו כמו נד נוזלים"⁹. המים אף נעשו "חומה", כלשון הפסוק: "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם"¹⁰. אופן העמדת המים היתה באמצעות "רוח קדים" – רוח חזקה שהעמידה את המים כל הלילה, כלשון הפסוק: "ויולך ה' את הים ברוח קדים עזה כל הלילה"¹¹.

לכאורה, מדוע היתה צריכה רוח הקדים להעמיד את המים כל הלילה, הלא מספיק אילו היתה מעמידה את המים פעם אחת והם

היו נצבים ועומדים במשך כל הלילה. בבוקר, שוב היה הקב"ה מביא רוח קדים שתחזיר את המים למצבם הקודם.

הסיבה לכך היא, מפני שמים עומדים זהו חידוש גדול, כי מים מטבעם "ניגרים במורד" – חידוש כזה חייב להתחדש כל הזמן. ברגע שהקב"ה יפסיק להעמיד את המים – יתבטל מהם החידוש, הם יפסיקו לעמוד כחומה ויחזרו להיות "ניגרים במורד".

אם-כן, גם בקריעת ים סוף מתאים הכלל: "דבר חדש – מחייב חידוש תמידי".

להלן יבואר מדוע בריאת העולם "הוא פלא גדול יותר מקריעת ים סוף", כי בקריעת ים סוף לא היה חידוש יש מאין, בעוד שבריאת העולם זהו חידוש יש מאין גמור:

אף שהטבע הזה במים גם כן נברא ומחודש יש מאין, שהרי חומת אבנים נצבת מעצמה בלי רוח, רק שטבע המים אינו כן.

החידוש שהיה במים הוא "חידוש קטן" של "יש מיש". שכן כשהקב"ה ברא את העולם בששת ימי בראשית, הוא עשה שתי פעולות כלליות: א. בריאת וחידוש עצם הדבר יש מאין. ב. בריאת טבע הדבר: "ניגרים במורד" או "נצבים ועומדים"¹². כך את המים הוא ברא כמים, והכניס בהם טבע של "ניגרים במורד". את האבנים הוא ברא כאבנים והכניס בהם טבע של "נצבים ועומדים". (הקב"ה היה יכול

12) אילו הקב"ה היה בורא את המים כניגרים במורד, מיד בתחילת הבריאה, כלומר שעצם טבע המים הוא שהם יורדים, וזאת המהות של המים, אזי בקריעת ים סוף, הוא היה זקוק לברוא בריאה חדשה: מים עומדים. כיוון שהמים נבראו בפני עצמם, ורק לאחר מכן הוכנס בהם הטבע של "ניגרים ועומדים" – מובן שבקריעת ים סוף לא נבראו מים חדשים – אלא רק השתנה טבעם, כמבואר בפנים.

8) לכאורה, ההוכחה המובאת מקריעת ים סוף כלל לא מתאימה כאן, שהרי האומרים ש"עזב ה' את הארץ" – הם "כופרים באותות ומופתי התורה", ולדידם כל הנס של קריעת ים סוף כלל לא התרחש, וכיצד אפשר להוכיח להם ש"דבר חדש – מחייב חידוש תמידי" מקריעת ים סוף? מסביר כ"ק אדמו"ר, שאכן מהות ההוכחה אינה בשביל הכופרים, אלא כדי להוכיח את הכלל האמור מבחינה אמיתית, בשבילנו – המאמינים בקריעת ים סוף, שנבין את המחויבות לומר שהקב"ה מהווה את העולם בכל רגע. מענה כ"ק אדמו"ר זי"ע, בשיעורים בספר התניא עמ' 828. וראה לעיל בסוף המבוא. 9) שמות טו, ח. 10) שם יד, כב, כט. 11) שם כא. וראה בביאורים להלן עמ'### שעיקר ההוכחה של אדמו"ר הזקן היא מהמילה "חומה".

לעשות ההיפך: מים "נצבים ועומדים", ואבנים "ניגרים במורד").

מובן אם-כן שבקריעת ים סוף הקב"ה לא ברא בריאה חדשה - דבר שלא היה קודם, שכן המים נותרו מים, כמו לפני קריעת ים סוף, וגם הטבע של "נצבים ועומדים" - היה קיים, שכן אבנים בטבען עומדות. רק שהקב"ה היה צריך להכניס במים, שמצד טבעם "ניגרים ועומדים", טבע שני, טבע של אבנים.

על אף שזה חידוש קטן, חידוש יש מיש, שכן אין כאן דבר שלא היה מעולם, רק שינוי טבע המים, ולא חידוש של בריאת עצם הדבר, בכל זאת הקב"ה היה זקוק לחדשו כל הלילה, כל שכן בריאת העולם - שהיא בריאה חדשה יש מאין לגמרי - ודאי שזקוקה לחידוש תמידי¹³.

לפי זה ביאור הלשון בתניא כך: "אף שהטבע הזה במים" - שהם "ניגרים במורד", הוא "נברא ומחודש יש מאין" - ואינו חלק מבריאת המים, אלא בריאה בפני עצמה. ההוכחה לכך שבריאת הטבע אינו חלק מבריאת המים היא: "שהרי חומת אבנים נצבת מעצמה בלי רוח" - שכן לאבנים טבע שונה, הם "נצבים ועומדים", "רק שטבע המים אינו כן" - למים טבע אחר, של ניגרים ועומדים. אם-כן שינוי וחידוש הטבע, אינו שינוי בעצם הדבר - ובכל זאת יש צורך בחידוש תמידי. כל שכן בבריאת שמים וארץ שזוהי בריאה חדשה לגמרי - ודאי יש צורך בחידוש תמידי.

[באופן שונה ניתן להסביר שהכוונה במילים: "שהטבע הזה במים" - הוא טבע הנצבים. לפי זה הלשון בתניא הוא כך: "אף שהטבע הזה במים" - טבע הנצבים, "הוא נברא ומחודש יש מאין" הרוח קדים עשתה במים טבע חדש, עדיין אינו טבע חדש ממש, "שהרי חומת אבנים נצבת בעצמה בלי רוח" - הוא קיים בחומת אבנים. "רק שטבע המים אינו כן" - אם-כן רוח הקדים רק עשתה שהטבע של המים יהיה כמו טבע של אבנים. כלומר, בקריעת ים סוף הקב"ה לא חידש דבר שלא היה קודם לכן - למרות זאת, גם חידוש זה זקוק להתחדש באופן תמידי. כל שכן בבריאת שמים וארץ - שהיא בריאה חדשה מאין ליש - ודאי שהיא זקוקה להתחדש באופן תמידי¹⁴.

ההבדל בין שני הפירושים הוא איזה טבע מחודש: הטבע הראשון במים שהם ניגרים (הפירוש הראשון), או הטבע השני, שהם נצבים (הפירוש השני).

לכאורה מלשונו של אדמו"ר הזקן משמע כמו הפירוש הראשון שכן הוא כותב: "אף שהטבע הזה", שדיבר עליו קודם: טבע הניגרים].

וכל שכן וקל וחומר בבריאת יש מאין, שהיא למעלה מהטבע, והפלא ופלא יותר מקריעת ים סוף, על אחת כמה וכמה שבהסתלקות כח הבורא מן הנברא חס ושלום - ישוב הנברא לאין ואפס ממש. אלא צריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד, להחיותו ולקיימו.

14) על פי ביאור ר' הלל מפאריטש בפלח הרמון נב, ג. הוזכר במכתב כ"ק אדמו"ר זי"ע מחי"י אלול תשט"ו. לקוטי אמרים תניא עם מ"מ ליקוטי פירושים.

13) לקוטי שיחות חלק ז' עמ' 189, הערה 10.

"ואתה" – הן בחינת האותיות מאל"ף ועד תי"ו. והה"א, היא ה' מוצאות הפה מקור האותיות.

דבר ה' שבעשרה מאמרות המחיה את העולם מרומז במילה "ואתה" – הא' והת' כוללות בתוכן את עשרים ושתיים האותיות; האות ה' רומזת לחמשת מוצאות הפה: גרון, חיך, לשון, שיניים ושפתיים, שהם מקור האותיות. יוצא שפירוש הפסוק הוא כך: "ואתה" – האותיות של עשרה מאמרות, "מחיה" – מהוות, "את כולם" – את כל הנבראים¹⁷.

סיכום: את הצורך של הקב"ה להתמיד בבריאת העולם ניתן ללמוד מקריעת ים סוף, שם הקב"ה היה זקוק להעמיד את המים כחומה כל הלילה, כדי שלא יחזרו להיות "ניגרים במורד". למרות שהחידוש שהיה במים הוא קטן, שכן אבנים יכולות לעמוד מצד טבעם – בכל זאת היה צורך לחדשו כל הלילה. כל שכן, בבריאת העולם שהוא חידוש יש מאין גמור – זקוק הקב"ה להחיותו בכל רגע.

חיות העולם היא האותיות של עשרה מאמרות, המרומזות בפסוק "ואתה מחיה את כולם".

17 מסופר על החסיד ר' מיכאל דער אלטר (משפיע בשיבת תומכי תמימים בלויבאוויטש), שפעם שמע קבוצת בחורים צעירים הדנים בפירוש הפסוק "ואתה מחיה את כולם", מהי המשמעות באותיות של "ואתה", מה רומז הא', ומהי המשמעות של הת' והח' וכו'. לפתע התערב ר' מיכאל בדיון ואמר "און איך וואלט גאר געזאגט אז "ואתה" גייט אויפן אויבערשטיין" = אני הייתי אומר ש"ואתה" – זהו הקב"ה בעצמו. כוונתו היתה לומר לבחורים המתפללים שמרוב הדיון באותיות לא ישכחו את העיקר – הקב"ה. (בשם המשפיע ר' מענדל ע"ה פוטערפאס).

אם בקריעת ים סוף כשהקב"ה לא עשה בריאה חדשה מאין ליש ממש, אלא רק חידוש קטן – בכל זאת היה צורך ב"רוח קדים" שתעמיד את המים כל הלילה. כל שכן וקל וחומר בבריאת העולם שהוא יש מאין גמור, שכן העולמות לא היו לפני כן, ומאז שנבראו – בודאי שהם זקוקים שהכוח המהווה אותם יהיה תמידי.

להלן יבואר שהכוח המחיה את הנבראים באופן תמידי הוא "דבר ה'" שבעשרה מאמרות:

והן הן בחינת אותיות הדבור מעשרה מאמרות שבהם נבראו.

"כוח הפועל בנפעל" הוא דבר ה' שבאותיות של עשרה מאמרות, המתלבש בנבראים באופן תמידי להחיותם.

ועל זה נאמר "ואתה מחיה את כולם" – אל תקרי: "מחיה" – אלא "מהוה", דהיינו יש מאין.

על בריאת העולם נאמר: "ואתה מחיה את כולם"¹⁵, דורשים על כך חז"ל: "אל תקרי מחיה – אלא מהוה"¹⁶. הביטוי "חיות", דומה לאופן שבה הנפש מחיה את הגוף, שאינה בוראת את הגוף אלא רק מחיה אותו שיתקיים. על כך אומרים חז"ל שהקב"ה לא רק מחיה ומנהיג את העולם, והעולם קיים באופן עצמאי כמו גוף. אלא "מהוה" – הקב"ה בורא את העולם בכל רגע מחדש, ואם יפסיק לברוא אותו – הוא לא יהיה קיים.

15 נחמיה ט, ו.
16 ראשית חכמה שער הקדושה ספ"ז. שלי"ה שער האותיות מאמר ג-ד ושם אות ס'.

דיבור העליון – גילוי אלקי

ג. תוכן: לאחר שהוסבר שהדיבור של הקב"ה המגיע מה' מוצאות הפה מהווה ומחיה את העולם – יבואר שאין הכוונה לדיבור כפשוטו, אלא להמשכות והתפשטות של גילויים ממנו (הדבר ייעשה באמצעות שאלה ותשובה):

ואף ש"אין לו דמות הגוף"!

לכאורה נשאלת השאלה¹⁸: כיצד ניתן לייחס מושגים של דיבור, ה' מוצאות הפה, כלפי הקב"ה – הלא אין לו דמות הגוף¹⁹?

הרי מקרא מלא דבר הכתוב: "וידבר ה'" "ויאמר ה'" והיא בחינת התגלות הכ"ב אותיות עליונות לנביאים ומתלבשות בשכלם והשגתם במראה הנבואה, וגם במחשבתם ודיבורם, כמו שכתוב: "רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני", וכמו שכתב האר"י ז"ל [בשער הנבואה].

התשובה היא, כמו שבמקומות רבים בתורה נאמר "וידבר ה'", "ויאמר ה'", ואין הכוונה לדיבור ממש, אלא לגילויים של הקב"ה, שיוורדים לעולם באופן של אותיות הדיבור. כמו דיבור ה' עם הנביאים, "רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני"²⁰ – הקב"ה מתגלה אליהם ומדבר אתם באמצעות "רוח ה'" ולא עם פה וקול גשמי, ודיבור זה מתלבש בהשגתם, מחשבתם ודיבורם של הנביאים.

וכעין זה היא התלבשות האותיות בברואים, כדכתיב: "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם".

כך גם לגבי בריאת העולם: הקב"ה מתלבש בנבראים ומהווה אותם בכל רגע. גילוי זה נעשה על-ידי דיבור, כלשון הכתוב: "בדבר ה' שמים נעשו וברוח פיו כל צבאם"²¹.

לכאורה נשאלת שאלה: כיצד ניתן לומר שגילוי האלקות לנביא בעת נבואה, דומה לגילוי של בריאת העולם? האם הגילוי לבהמה, אבן וכו', זהה לגילוי שיש לנביא?

רק שהיא על-ידי השתלשלות רבות ועצמות עד שיוורדות לעשיה גופנית, מה- שאין-כן השגת הנביאים היא באצילות המתלבשת ממש בעולם הבריאה.

התשובה לכך: קיים הבדל גדול בין הדיבור לנביאים לבין הדיבור לבריאת העולמות: השגת הנביאים היא גילוי מאצילות המתלבשת בעולם הבריאה, הנותר דיבור אלקי. מה-שאין-כן הגילוי לנבראים מצומצם מאוד וביכולתו להתלבש גם בבהמות, אבנים ושאר נבראים גשמיים שבהם לא ניכרת האלקות כלל.

סיכום: הקב"ה מהווה את העולם באמצעות חיות הנמשכת ממנו ומתלבשת בנבראים. גילוי זה נקרא בשם דיבור, כמו דיבור ה' לנביאים, שהיה גילוי רוח אלקי המתלבש בהשגתם, מחשבתם ודיבורם.

ישנו הבדל בין גילוי החיות היוורד לעולם על-ידי צמצומים והעלמים המסתירים על החיות האלקית, לעומת הגילוי לנביאים שהיה גילוי אלקי ישיר.

18) ראה בביאורים להלן עמ'## ששאלה זו יכולה להשאל רק לפי החידוש של שער היחוד והאמונה.

19) נוסח פיוט "יגדלי".

20) שמואל-ב כג, ב.

21) תהלים לג, ו.

ביאורים

משל לבריאת העולם מזריקת אבן

זריקת אבן למעלה – הוכחה ליש מאין

אדמו"ר הזקן מביא הוכחה לכלל ש"דבר חדש – מחייב חידוש תמיד", מקריעת ים סוף. במקומות אחרים בחסידות מובאת לכך הוכחה מזריקת אבן מלמטה למעלה, שלאחר זמן שהאבן עפה כלפי מעלה – היא חוזרת ונופלת למטה.²²

ההסבר לכך הוא: טבע האבן ליפול למטה, מצד עצמה – אין לה כל אפשרות להתרומם ולעוף למעלה. כאשר האדם זורק אותה למעלה, הוא מכניס בתוך האבן חלק מכוח התנועה שבו, בזכותו האבן מתרוממת. לכן, כל זמן שיש כוח באבן – היא מתרוממת, ברגע שהכוח נגמר – היא נופלת למטה.

מובן אם-כן ש"אבן עפה" הוא חידוש גדול, וכל זמן שיש בה כוח המחדש – היא עפה. ברגע שהכוח יוצא ממנה – היא מפסיקה לעוף.

בעומק יותר ניתן לומר, שהחידוש באבן העפה למעלה, אינו רק בעצם העובדה שהיא מתרוממת דבר שהוא נגד טבעה. כי עדיין ניתן לומר, שהאבן מצד עצמה לא מתרוממת, היא נותרת על מעמדה מצד טבעה, רק שיש כוח כלשהו המחזיק אותה ומרים אותה. כמו אדם האוחז אבן בידו ומרים אותה למעלה – אין כל חידוש באבן המתרוממת, היא לא מתרוממת, רק היד מתרוממת. כמו כוס המחזיקה מים –

אין כל חידוש שהמים אינם "ניגרים" למטה, כי הכוס מחזיקה את המים.

על כך מבואר שהחידוש הוא בעצם האבן, כי לאבן מצד עצמה יש "טבע הכבדות" הגורם לה לרדת למטה. כאשר היא עפה למעלה נכנס בה טבע חדש "טבע הקלות", וכך היא יכולה להתרומם. כמו "חי נושא את עצמו" – העובדה שהאדם חי גורמת לכך שיהיה קל יותר, והוא שוקל פחות. אם-כן בזריקת אבן, האדם מכניס כוח לאבן ונותן לה "טבע הקלות" שלא היה בה קודם לכן.²³

חידוש זה שישנו באבן צריך להתחדש כל הזמן. לכן, כל זמן שכוח האדם נמצא באבן – היא מתרוממת. ברגע שהכוח נגמר, האבן חוזרת לטבעה הראשון, "טבע הכבדות", ונופלת למטה.

כך גם כל "דבר חדש – מחייב חידוש תמיד". לכן, בבריאת שמים וארץ, שהם חידוש יש מאין – יש צורך להחיותם בכל רגע.

זריקת אבן כמשל מתאים גם לשיטת הכופרים

למעשה, באבן ישנם שלושה מצבים: א. אבן נופלת למטה בעצמה. ב. אבן נזרקת למטה בחזקה. ג. אבן נזרקת למעלה.

שלושה מצבים אלו מתאימים לשלוש האפשרויות שהובאו לעיל בהקדמה כדוגמאות לבריאת העולם: שתי הטעויות של הכופרים, אומן העושה כלי ואור השמש מהשמש, והמשל האמיתי כמו קריעת ים סוף.

23) כפי המבואר להלן לגבי קריעת ים סוף, בהבדל בין "נד" – מים העומדים בתוך כלי, שזה לא היפך טבעם, לבין "חומה" – מים העומדים בעצמם, היפך טבעם.

22) ספר המאמרים תע"ב חלק ב פרק שלב.

עדיפות ההוכחה מקריעת ים סוף

לכאורה, בהוכחה מזריקת אבן קיימות שתי מעלות שלא קיימות בהוכחה מקריעת ים סוף: א. זוהי הוכחה מוחשית שכל אחד יכול לראות ולצייר אותה בשכלו, בעוד שקריעת ים סוף היא מאורע שארע לפני אלפי שנים, שלא כל אחד יכול לצייר בראשו מה בדיוק ארע שם. ב. עיקר ההוכחה באה להוציא מידי הכופרים הטוענים ש"עזב ה' את הארץ", והם אינם מאמינים בקריעת ים סוף, אך את ההוכחה מזריקת אבן למעלה – אינם יכולים להכחיש²⁴, יש אם-כן להבין: מדוע השתמש אדמו"ר הזקן דוקא בהוכחה מקריעת ים סוף? הביאור הוא: אדמו"ר הזקן רוצה להביא הוכחה ל"מעשה שמים וארץ", שהוא מעשה הקב"ה דוקא, לשם כך ההוכחה מזריקת אבן בידי אדם אינה מספיקה, כי תמיד ניתן לומר, שאדם, נברא, אינו יכול לעשות חידוש בלי לחדשו באופן תמידי, אך הקב"ה, בורא וברי גבול, אכן יכול לעשות חידוש בלי לחדשו באופן תמידי.

לפיכך, הביא אדמו"ר הזקן הוכחה מקריעת ים סוף, אף שזה נס שארע פעם, בכל זאת זו דוגמא מתאימה למעשה שמים וארץ, שכן, בקריעת ים סוף – הקב"ה בעצמו היה זקוק לחדש את העמדת המים כל הלילה, ולא הסתפק בפעולה חד פעמית. כך גם בבריאת שמים וארץ – זקוק הקב"ה להתלבש בכל רגע ולומר את כל המאמרות מחדש – כדי להחיותם. (ראה להלן ביאור המשמעות שהקב"ה "זקוק" לחדש, הלא הוא כל יכול וביכולתו לעשות את הפעולה פעם אחת והיא תחזיק מעמד לתמיד).

א. אבן הנופלת למטה, אין כל חידוש ושינוי, זה טבעה שכאשר מניחים לה ליפול – היא נופלת. כמו אומן העושה כלי שאינו מחדש ומשנה מאומה בכלי.

ב. אבן הנזרקת למטה בחזקה, נעשה שינוי באבן, היא עפה במהירות גבוהה יותר מאשר מהירות הנפילה, אך עדיין אין בזה חידוש, שכן מצד טבעה היא תמיד עפה למטה וממשיכה בכך גם עכשיו. כך שמצד אחד היא תלויה בכוח הזורק וכל זמן שהוא קיים בה – היא עפה מהר, כשיתבטל הכח היא תעוף לאט יותר. מאידך עצם המציאות של אבן העפה למטה, ישנו גם בלי כוח הזורק. כמו זיו השמש מהשמש, שקיומו תלוי בשמש, אך מציאותו אינה תלויה בשמש.

ג. אבן הנזרקת למעלה, יש גם חידוש וגם שינוי, כי זה דבר נגד הטבע – אבן עפה למעלה. האפשרות היחידה לעוף למעלה היא רק כאשר מתלבש בה כוח מיוחד המכניס לה טבע חדש. אם-כן גם קיום האבן העפה למעלה וגם המציאות הזאת תלויים בכוח הזורק המכניס בה את "טבע הקלות" המעיף אותה למעלה.

זהו יסוד החידוש של שער היחוד והאמונה בענין התלבשות דבר ה' בנבראים: כמו אבן העפה למעלה, שמתלבש בה כוח מיוחד המאפשר לה לעשות פעולה נגד טבעה. כך גם בריאת השמים והארץ שמציאותם היא נגד הטבע שכן אין להם כל מקור – הם יש מאין, מתאפשרת רק בזכות דבר ה' המתלבש בה להוותה ולהחיותה.

24) ראה בסוף המבוא לפרק זה ולעיל הערה 8.

כשהאבן מונחת ביד האדם היא אינה נופלת - היפך טבעה ליפול למטה. ברגע שהאדם יסלק את כף ידו - תחזור האבן לטבעה הראשון ותיפול למטה. כך גם בריאת העולם, ברגע שהקב"ה יפסיק להוותו - הוא יחזור להיות אין ואפס - מדוע הדוגמא היא דוקא מזריקת אבן ולא מאבן המונחת ביד?

שאלה נוספת: מה הדמיון בין שתי הדוגמאות הללו לבריאת שמים וארץ, הלא במים ובאבן לא נפעל דבר, הם נשארו במהותם וטבעם - ליפול למטה, רק שכעת רוח הקדים מחזיקה את המים וכוח היד מעיף את האבן. מובן שברגע שאלו ייעלמו - המים והאבן יחזרו לטבעם ויפלו למטה.

מה-שאין-כן בבריאת שמים וארץ נפעל דבר חדש: השמים והארץ נתהוו, ויתכן לומר שלאחר שהתהוו הם קיימים בזכות עצמם, גם בלי הכוח המהווה אותם!

התשובה לשאלות אלו נעוצה בכפל הלשון "נד" ו"חומה" הרומזים לשני שלבים שהיו בעת קריעת ים סוף: בתחילה המים עמדו כמו "נד" - "נצבו כמו נד נוזלים", כמו מים העומדים בתוך כלי, שאז דפנות הכלי מחזיקות את המים, כך רוח הקדים שמשה דפנות המחזיקות את המים. לאחר מכן המים נהיו "כחומה" - "והמים להם חומה מימינם ומשמאלם": רוח הקדים גרמה להם לעמוד כמו חומת אבנים העומדת מעצמה - גם המים נעמדו מעצמם.

עיקר ההוכחה של אדמו"ר הזקן היא מהשלב השני - "חומה". שכן בשלב הראשון - "נד" - רוח הקדים לא חידשה מאומה. כי "מים בכלי", שאינם "ניגרים במורד" - אינם חידוש. לכלי יש דפנות המחזיקות את המים.

במילים פשוטות: למעשה של בורא (בריאת שמים וארץ) - עדיף להביא הוכחה מפעולת הקב"ה (קריעת ים סוף) ולא מפעולה של נברא (זריקת אבן למעלה).

לכן, רק לאחר שאדמו"ר הזקן הניח את היסוד, שגם במעשה של בורא יש צורך בהתחדשות תמידית - ניתן להמחיש זאת על-ידי המשל של זריקת אבן.

"נד וחומה" - שני שלבים בקריעת ים סוף

את ההוכחה לכלל ש"דבר חדש - מחייב חידוש תמידי" מביא אדמו"ר הזקן מקריעת ים סוף בו הוזקק ה' לעשות "רוח קדים כל הלילה" כדי שתעמיד את המים, ולא הסתפק בהעמדה חד-פעמית של המים.

עיקר ההוכחה ממים העומדים כ"חומה"

בתיאור עמידת המים בקריעת ים סוף כותב אדמו"ר הזקן: "ונצבו כמו נד וכחומה". אדמו"ר הזקן כופל את לשונו וכותב "נד" ו"חומה" - לכאורה יש להבין: מהו הדיוק בשני לשונות אלו?

על מנת להבין זאת יש להקדים שתי שאלות על עצם המשל מקריעת ים סוף: א. לכאורה, דוגמא למים עומדים ניתן להביא מכוס מלאה מים, שברגע שהכוס תבקע או תשבר - המים יחזרו לטבעם להיות נגרים ויישפכו לארץ. כדי שהמים יעמדו יש צורך בדפנות הכוס המחזיקים אותם. מהי ההוכחה מקריעת ים סוף דוקא?

כך גם במשל של זריקת אבן - מדוע הדוגמא היא דוקא מזריקת אבן? הלא גם

"נמנע הנמנעות", וביכולתו לעשות דברים המנוגדים לשכל והפוכים ממנו.

הקב"ה שהוא "כל יכול" - עושה כפי שעולה ברצונו. כשהוא רוצה - הוא מעמיד את המים כל הלילה, וכשרוצה - יכול לברוא את העולם בפעולה חד פעמית, לעזוב אותו, והוא יעמוד לנצח!

גם "כל יכול" נמצא בעולם באופן תמידי

ההסבר לכך בפשטות הוא: הקב"ה אכן כל יכול וביכולתו לברוא את העולם פעם אחת והוא יתקיים לנצח. אך עדיין התוצאה תהיה, שאותו עולם "עצמאי" מתקיים בזכות זה שהקב"ה "כל יכול".

כלומר, ההוה אמינא לומר שבריאת העולם היא מצד כל יכול ואיננה מחויבת למהלכים הגיוניים - היא בבחינת "תרתי דסתר" - מחד, הקב"ה עזב את העולם, והעולם עומד מעצמו. מאידך, עצם זה שהעולם עומד מעצמו - דבר בלתי אפשרי, מתאפשר רק מצד ש"כל יכול" יכול לעשות זאת! אם-כן הקב"ה מעמיד את העולם מעצמו. זוהי סתירה מיניה וביה.

העובדה שהקב"ה "כל יכול" ו"נמנע הנמנעות" קובעת שהקב"ה יכול לעשות דברים שהם למעלה מהשכל: הוא "יכול להיות רוכב ואינו רוכב" בשעת מעשה. על דרך מאמר חז"ל: "מקום הארון - מדה ואינו מן המדה"²⁶. הכוונה לומר שהקב"ה מתגלה בעולם כמו שהוא למעלה מהעולם.

כך שלא ניתן להביא הוכחה לכלל ש"דבר חדש - מחייב חידוש תמידי" - כי בקריעת ים סוף לא היה כל חידוש במים. רק שלפני שהיתה רוח - המים לא היו בכלי, והרוח נהיתה כלי המחזיק מים.

רק בשלב השני, נוצר חידוש במים: מים עומדים מעצמם כמו חומה העומדת מעצמה - זהו חידוש גדול, כי טבע המים להיות "ניגרים במוורד", ובקריעת ים סוף נכנס במים טבע חדש שלא קיים במים מצד עצמם²⁵. חידוש זה - חייב להיות תמידי. בכל רגע יש להעמיד את המים כמו חומה, לכן הקב"ה היה זקוק להוליך "רוח קדים" כל הלילה, כדי לפעול את החידוש - מים עומדים, כמו חומת אבנים.

[כפי שהוסבר לעיל במשל של זריקת אבן, שכאשר האבן מתרוממת נכנס בה טבע הכבדות, והיא בעצמה משתנית, ולא רק שיש משהו שמרים אותה למעלה].

"אלא צריך להיות כח הפועל בנפעל תמיד להחיותו ולקיימו"

אדמו"ר הזקן קובע ש"דבר חדש - מחייב חידוש תמידי", ולכן הכוח הפועל - העשרה מאמרות, חייבים להיות בנפעל באופן תמידי. כמו בקריעת ים סוף - הקב"ה היה זקוק להעמיד את המים כל הלילה.

לכאורה נשאלת השאלה: איזה כלל זה? מי מכריח לומר שהקב"ה בורא את העולם בהתאם לכללים כלשהם? הלא הוא "בלי גבול" ו"כל יכול", ואינו מחויב לכללים כלשהם. הוא יכול לברוא את העולם איך שרוצה! הקב"ה

25) שכן המים לא הפכו להיות אבנים - הם נותרו מים, רק שקבלו טבע של אבנים - זהו חידוש גדול.

26) יומא כא, א.

אך לומר שהעולם מנותק מ"כל יכול" – בגלל "כל יכול". היינו, קיומו עצמאי בגלל הקב"ה – ובד בבד הוא אינו מנותק מהקב"ה.

מובן שגם "כל יכול" מחייב קשר בין העולם לקב"ה, ועל הקב"ה להנהיג את העולם כל הזמן. הצורך בכך נובע מכך שהעולם הוא חידוש, וחידוש חייב להיות תמידי, כמו בקריעת ים סוף.

באופן זה למדו החסידים בכל הדורות²⁷.

הצורך בסדר השתלשלות

אך כ"ק אדמו"ר מבאר זאת בדרך חדשה ושונה לחלוטין: הן אמת, מצד "כל יכול", יתכן שהעולם יתקיים בכוח עצמו ללא דבר ה', ללא שאלות וללא ספקות. כי אין להחיל על הקב"ה כללי טבע או שכל.

העובדה שבשער היחוד והאמונה, מובאים כללי שכל על אופן בריאת העולם, באה לאחר ההנחה הבסיסית, שהקב"ה גילה לנו על-ידי עבדיו הנביאים, שבחר ברצונו הטהור והקדוש, לברוא את העולם לפי כללים. כי דוקא כך ניתן להגיע לתכלית בריאת העולם.

ביאור הדברים: באמת אפשר לומר שהעולם נברא באופן של "כל יכול" ואין כללים המחייבים את הקב"ה. אך לפי שיטה כזו אין מקום לכל סדר השתלשלות. שכן מהות סדר השתלשלות הוא, להכניס את הקב"ה לכללים שיהיו דומים לאדם ומובנים בשכלו. כלשון הפסוק: "ומבשרי אחזה אלקה". כלומר, בריאת העולם דומה לפעולות האדם.

27) ראה לקוטי ביאורים להר"י קארף לפרק זה.

הצורך בסדר השתלשלות הוא, כדי לקרב את האדם לקב"ה, וכאשר ידע את תהליך סדר השתלשלות מלמעלה למטה, וכיצד נברא העולם – הוא יכול לעלות באותו סדר השתלשלות מלמטה למעלה.

כיון שהקב"ה ברא את העולם כמו פעולות האדם, יש בכך את כל כללי האדם. ישנה מטרה, תוכנית וסדר. המטרה בבריאת העולם, כי "נתאוהו הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" – שבני ישראל יעבדו את ה' ויעשו לקב"ה דירה בתחתונים.

כך גם בתהליך בריאת העולם: הקב"ה צמצם את עצמו כדי לתת מקום לעולם – כמו רב המצמצם את שכלו כדי להסביר לתלמיד את שכלו (של הרב).

כמו שלרב יש שכל ומידות עמו הוא מעביר את השכל לתלמיד, כך לקב"ה יש שכל ומידות עמו הוא בורא את העולם.

זהו הביאור בכל המשלים המובאים בחז"ל ובחסידות בין אדם לקב"ה: "מה הנפש ממלאה את הגוף – כך הקב"ה ממלא את העולם" – הקב"ה פועל כמו האדם.

כלומר, כל סדר השתלשלות מכניס, כביכול, את הקב"ה לכללים מסוימים המתאימים לשכל וטבע האדם.

סדר השתלשלות – שכל המבוסס על

אמונה

לסיכום יוצא שקיימות שתי אפשרויות לאופן בריאת העולם: סדר השתלשלות או כל יכול. בכל אחד מהם יש דבר והיפוכו:

בריאת העולם באופן של סדר השתלשלות, מושתתת על אמונה: הקב"ה

גילה לנביאים וחכמי ישראל במקומות שונים כיצד הוא ברא את העולם. כתוצאה מאמונה זו – ניתן להבין על פי שכל מדוע וכיצד נברא העולם.

כלומר בסיס הבריאה הוא אמונה בדברי הצדיקים, וכעת אפשר להבין את אופן הבריאה.

אך כאשר מסבירים שהקב"ה ברא את העולם מצד "כל יכול", כלומר, בריאה שאדם לא יכול להבינה לעולם, לבריאה כזו אין מטרה ואין תכנית. אין צורך בכוחות וצמצומים. הכל נברא מצד "כל יכול" – למה הוא ברא את העולם? ככה. כי הוא "כל יכול". איך הוא ברא את העולם? ככה. הוא "כל יכול".

אם-כן, דוקא גישה זו המתקבלת על פי שכל, הקובעת שהקב"ה "כל יכול" ואינו מחויב לכללי שכל והגיון, היא זאת המייצרת אמונה – למעלה מהשכל, העדר ידיעה אודות תהליך בריאת העולם. זהו שכל המוליד אמונה – ריחוק מאלקות.

מובן, שנכון יותר לומר שהאמונה היא בסיס לשכל, כפי שחכמי ישראל מבארים, ולא לומר שהשכל הוא היסוד לאמונה.

לאור האמור, שהקב"ה הכניס את עצמו לכללים, מובן שאחד הכללים המחייבים הוא: "דבר חדש – מחייב חידוש תמיד", כפי שהיה בקריעת ים סוף, כך הם הדברים גם בבריאת שמים וארץ.

"ואף שאין לו דמות הגוף"

לאחר שהוסבר שהקב"ה זקוק להחיות את הנבראים כל רגע, מבואר שהדיבור של הקב"ה בעשרה מאמרות מהווה ומחיה את הנבראים

בכל רגע. כמרומז בפסוק: "ואתה מחיה את כולם" – האותיות א'-ת' הנמשכות מה' מוצאות הפה – מהוות את הנבראים בכל רגע.

על כך נשאלה שאלה: "ואף שאין לו דמות הגוף" – איך אפשר לייחס לקב"ה אותיות וה' מוצאות הפה – תכונות של נברא גשמי – הלא אין לו דמות הגוף! התשובה היא שמשמעות הדיבור הוא גילוי אלקי, כמו הדיבור עם הנביאים שהיה רוח ה' שהתגלתה לנביאים.

חשיבות הדיבור של הקב"ה

לכאורה יש להבין, הלא כל הדיון אודות הדיבור של הקב"ה כלל אינו נוגע לשער היחוד והאמונה. שאלה זו היא שאלה כללית הנוגעת לכל הכתוב בתורה אודות דבר ה', כפי שהאריך הרמב"ם, שהדמיון בין הקב"ה לגוף האדם, אינו אלא משל, ו"דברה תורה כלשון בני אדם"²⁸, אך אין כל כוונה להלביש את הקב"ה בגוף או דומה לגוף. אם-כן בעיית ה"דיבור" של הקב"ה, אינה נוגעת כלל למבואר כאן – ומדוע זקוק אדמו"ר הזקן להתייחס לבעיה ולהסבירה באריכות?

הביאור בזה דומה למבואר בפרק הראשון (לעיל) על השאלה שנשאלה שם: "ואף שלא הוזכר שם אבן בתורה". שם הוסבר שהשאלה שייכת רק לאור החידוש המבואר בשער היחוד והאמונה. שכן על פי האמונה הפשוטה שהיתה עד חידושו של הבעל-שם-טוב, הקב"ה ברא את העולם על-ידי הרצון, באופן של מקיף, והדיבור היה רק כדי לגלות את הרצון. כך שלדיבור עצמו – לא היתה כל משמעות בבריאת העולם. ממילא, לא משנה

²⁸ הלכות יסודי התורה פרק א' הלכות ז-יב.

אם שם "אבן" מוזכר בעשרה מאמרות או לא, כי האבן נבראה מהרצון.

אך לפי חידושו של הבעל-שם-טוב, שדבר ה' מתלבש בנבראים להחיותם, והחיות מגיעה דוקא מהדיבור, מובן שלדיבור יש חשיבות מיוחדת בבריאת העולם - לפי זה נשאלה השאלה כיצד נבראה האבן כאשר אינה מוזכרת בעשרה מאמרות.

כך גם לגבי השאלה בפרק זה "ואף שאין לו דמות הגוף": עד חידושו של הבעל-שם-טוב, אין מקום לשאלה כיצד הקב"ה מדבר הלא אינו גוף, שכן, כל מהות הדיבור כלל לא חשוב ואינו חיוני, הוא לא פועל מאומה. ניתן להשתמש בתירוץ הרמב"ם שהדיבור הוא משל, כדי לסבר את האוזן ו"דברה תורה כלשון בני אדם". הבריאה היתה מצד הרצון - בלי כל דיבור.

אדרבה, לשיטתם ניתן לומר, שמשמעות הדיבור של הקב"ה בעשרה מאמרות, בא לשלול את הצורך של הקב"ה בעשייה. כלומר פחות התלבשות והתעסקות בבריאת העולם.

אך לאור המבואר בשער היחוד והאמונה שהדיבור אינו משל בלבד, אלא פועל ומתלבש בעולם, והוא החיות של העולם - נשאלת השאלה: כיצד ניתן לייחס דיבור לקב"ה - הלא אין לו דמות הגוף?²⁹

על כך הוסבר שהדיבור שלמעלה אינו כמו דיבור שלמטה, אלא דיבור, במובן של גילוי.

29) לכאורה השאלה "ואף שאין לו דמות הגוף" צריכה להשאל בפרק א', כאשר דנים אודות הדיבור של הקב"ה (כמו השאלה "ואף שלא הוזכר שם אבן בתורה). מדוע אדמו"ר הזקן חיכה עם שאלה זו עד לסיום פרק ב' הביאור הוא: שאלה זו הדנה בדמות הגוף של הקב"ה, מתאימה דוקא לאחר העיסוק בה' מוצאות הפה - מקור הדיבור. לכן כאשר מדובר בסוף פרק ב' אודות ה' מוצאות הפה - נשאלת השאלה: ואף שאין לו דמות הגוף!

כלומר, כוחות הנמשכים ממנו ומתלבשים בעולם ובנבראים. הגילוי נקרא דיבור - כמו דיבורו של האדם ענינו גילוי, כך הדיבור שלמעלה ענינו גילוי הכוחות האלקיים.

סיכום פרק ב' והחידוש ב"עומק יסוד הבעל-שם-טוב" מהמובן בפרק זה עולה שישנן ארבע דרגות:

שתי דוגמאות ליש מיש

א. אומן העושה כלי - צורף העושה גביע. זוהי פעולה של יש מיש ברמה הפשוטה, שכן האומן אינו עושה כל חידוש. יותר מכך, הוא אפילו לא עושה שינוי קיומי בחפץ, עד שקשה לומר שהוא עושה "יש מיש", שכן אין כאן שתי יישויות: קודם היתה חתיכת כסף שבהעלם כלול בה גביע, וכעת יש גביע. (המושג "יש מיש" מתאים, כאשר ישנו יש אחד וממנו עושים יש שני, לא כן באומן שמה שהיה קודם נשאר כעת). זה נקרא "יש מיש" רק מצד העובדה שהאומן גילה את האפשרות הטמונה בתוך חתיכת הכסף.

ב"יש מיש" כזה החפץ לא תלוי כלל באומן שעשה אותו, שכן הוא לא עשה כלום בקיום הכלי.

ב. זיו הבא מהשמש. לעיל הוסבר שטעות הכופרים היא גם בהגדרת המושג "יש מיש", שכן גם לשיטתם, הקב"ה ברא את העולם - פעולה שלא דומה כלל לאומן העושה כלי, שכאמור, אינו מחדש מאומה, מה-שאיין-כן הקב"ה מחדש את העולם שלפני כן לא היה קיים.

יש מיש - הכלי לא זקוק לאומן

ההבדל בין ארבע הדוגמאות - מתבטא בתלות ובקשר בין המקור לתוצאה. עד כמה זקוקה התוצאה למקורה:

ביש מיש גמור, אומן העושה כלי - הכלי אינו זקוק כלל למקורו, "כי כאשר יצא לצורך כלי, שוב אין הכלי צריך לידי הצורך".

משל זיו השמש מול המשל מקריעת

ים סוף

זיו השמש מהשמש - אמנם הזיו זקוק לשמש, כל זמן שהיא מאירה הוא קיים, ובשעה שהיא מפסיקה להאיר - מפסיק הזיו להאיר. אך עדיין מציאות הזיו איננה מציאות השמש, במקום שיש שמש - אין זיו, ובמקום שיש זיו - אין שמש. אם-כן, התלות בין הזיו לשמש נוגעת רק לקיום הזיו אך לא למציאותו - הוא מציאות בפני עצמו.

ניתן לומר, שהזיו תלוי בשמש רק בשביל הרגע הבא, כדי שימשיך להתקיים. אך ברגע זה קיים הזיו בפני עצמו ואינו זקוק לשמש כלל. כעת הוא מאיר.

מה-שאיין-כן במשל מקריעת ים סוף וזריקת אבן - הטבע החדש שנכנס במים ובאבן, זקוק כל הזמן ל"רוח קדים" ולכוח האדם שיחדש אותו בכל רגע. החידוש הוא לא רק לגבי קיום הטבע אלא בעצם מציאותו, שכן, לא ניתן לצייר "מים עומדים" בלי רוח קדים, או אבן עפה בלי כוח האדם.

כלומר, התלות של הטבע החדש אינו רק לגבי המשך קיום הטבע ברגע הבא, אלא לגבי עצם מציאות הטבע.

הוסבר שם ש"יש מיש" כזה דומה לזיו הבא מהשמש: הזיו אינו יש מאין, שכן קודם הוא היה בשמש והיה חלק ממנה, אלא שהוא התגלה, כך שאין בו כל חידוש. אך עדיין הזיו מגיע מהשמש, וקיומו תלוי בשמש. שכן היש הוא התפשטות של המקור ולא יכולה להיות התפשטות בלי מקור. כך שאם השמש תיפסק - ייפסק גם הזיו.

שתי דוגמאות לחידוש יש מאין

ג. רוח הקדים שהעמידה את המים כחומה בקריעת ים סוף, או זריקת אבן למעלה. במקרים הללו נוצר חידוש במים ובאבן. שכן טבע המים להיות "ניגרים במורד", ובקריעת ים סוף הם קבלו טבע של "נצבים ועומדים"; כך גם האבן בעלת "טבע הכבדות" קבלה "טבע הקלות". זהו חידוש יש מאין רק מצד המקבל - המים והאבן, כי בהם נוצר חידוש. אך מצד הכוח עצמו, אין חידוש, "שהרי חומת אבנים נצבת מעצמה בלי רוח". כמו כן ישנם נבראים בעלי "טבע הכבדות".

כיון שזהו חידוש יש מאין (חלקי), יש צורך לחדשו כל רגע. כל זמן שרוח הקדים עושה את המים ל"חומה" - הם עומדים, ברגע שהרוח מפסיקה - הם חוזרים להיות "ניגרים במורד". כך גם באבן, כל זמן שהכוח נמצא בה - יש בה "טבע הקלות" והיא מתרוממת, ברגע שהכוח נגמר היא חוזרת ל"טבע הכבדות" ונופלת למטה.

ד. בריאת שמים וארץ זהו יש מאין גמור, שכן במקור אין נתינת מקום לשמים וארץ, וכל מציאותם הוא חידוש, ממילא כל זמן שהמקור מהווה אותם - הם קיימים, ואם הוא יפסיק לקיימם - הם יחדלו להתקיים.

זיו השמש – דבר טבעי

ניתן להתבונן בהבדל בין זיו השמש ל"אבן עפה למעלה" בזוית שונה: כאשר אומרים שאור השמש מאיר – זהו דבר מובן, טבעי ופשוט. אך לומר שאבן עפה למעלה – זה דבר כלל לא מובן. אין דבר כזה, כי אבן לא עולה למעלה.

אמנם האור המאיר, זקוק לשמש שיוצרת את האור – אבל לאחר שהאור נוצר – הוא בעצמו מאיר וזה טבעו, ולא צריכים לומר, שבתוך האור מעורב דבר נוסף שהוא גורם לאור להאיר. כי אכן באור השמש – אין שמש המסייעת לו להאיר.

מים עומדים – לא טבעי

מה-שאין-כן באבן, אין מציאות של "אבן עפה" – זה לא יכול להיות, זה נגד טבעה. רק בשני מקרים יכולה האבן להתרומם למעלה: כאשר האדם אוהז אבן בידו ומרים אותה, ואז אכן לא נוצר כל חידוש באבן, אלא, רק שהיד מרימה אותה. או כאשר האדם זורק אבן למעלה, ואז חלק מכוח התנועה של האדם התלבש באבן, וכעת היא קבלה טבע חדש – "טבע הקלות" והיא מתרוממת.

כך גם לגבי קריעת ים סוף: "מים עומדים", זה נגד הטבע, כי מים אינם עומדים. ממילא לא יתכן לומר כך, לבד משני המקרים הבאים: או שהמים נמצאים בתוך כוס המחזיקה אותם, כמו שלב ה"נד" שהיה בקריעת ים סוף. או שרוח הקדים מתלבשת במים ופועלת בהם שינוי והם מקבלים טבע חדש – "ניצבים ועומדים", שלב ה"חומה" בקריעת ים סוף.

כלומר, באבן ובמים יש כוח חדש שאינו אבן ואינו מים, ומצדו האבן עולה למעלה והמים עומדים.

ההבדל בין זיו השמש לאבן עפה מדגיש את ענין ההתלבשות: העובדה שהזיו תלוי בשמש, אינה אומרת שבזיו יש חתיכת שמש, שכן, האור מאיר מצד טבעו בעצמו. אמנם השמש מייצרת זיו, אך הם שני דברים, השמש במקומה והאור במקומו, והשמש לא מתלבשת באור. אבל אבן מצד טבעה – לא עולה למעלה. כאשר היא עפה למעלה, זהו מצד כוח שהתלבש בה והכניס בה טבע חדש שבזכותו היא מתרוממת למעלה.

כמוכח, שהמשלים של קריעת ים סוף וזריקת אבן מתאימים לבריאת העולם. ואף יותר מכך, כי בקריעת ים סוף החידוש אינו יש מאין גמור, מה-שאין-כן בבריאת העולם זהו יש מאין גמור – חידוש באין ערוך לגמרי.

שני אופנים בבריאת העולם יש מיש

הדרגות האמורות זהות לשיטות השונות בבריאת העולם:

א. אומן העושה כלי – שיטת הכופרים. לפי שיטתם, כמו שהכלי לא זקוק לאומן, כך העולם לא זקוק לקב"ה ו"עזב ה' את הארץ". (כמבואר לעיל זו כפירה וטעות גמורה, שכן גם לפי שיטתם הקב"ה ברא את העולם – ואין לו קיום בלי הקב"ה).

ב. זיו השמש מהשמש – האמונה הפשוטה בה' עד הבעל-שם-טוב. בפרק הקודם (לעיל) הוסבר שעד הבעל-שם-טוב היתה אמונה שה' ברא את העולם ומנהיג אותו כל הזמן, רק שמציאות העולם והקב"ה הם שני דברים שונים. כלומר, העולם תלוי בקב"ה וזקוק לו, אך מציאותו נפרדת מהקב"ה. כפי שהוסבר שם שהקב"ה ברא את העולם עם הרצון, מצד כל יכול, ואינו מתלבש בעולם.

אמונה זו דומה לזיו השמש מהשמש: אמנם הזיו תלוי בשמש, אך יש לו מציאות עצמאית. לכן, אם השמש מפסיקה להאיר – הזיו בטל. אך מציאות הזיו עצמאית.

חשוב להדגיש, אין הפירוש שעד הבעל-שם טוב דימו את החידוש שבבריאת העולם לחידוש הזיו מהשמש, שכן כמבואר לעיל – גם הדמיון לזיו השמש הוא טעות הכופרים, וחס ושלום לייחס לבני ישראל שיטת כפירה. אלא, בכל הדורות היתה אמונה פשוטה שהקב"ה מחיה ומנהיג את העולם בכל רגע, ואם הוא יפסיק לחדשו – העולם יתבטל מציאותו. אך כדי שאנו נוכל להבין את האמונה הפשוטה שהיתה אז, אנו מדמים זאת לזיו השמש הנמשך מהשמש, שהוא והשמש שני דברים והזיו תלוי בשמש, כך גם העולם והקב"ה הם שני דברים אלא שהעולם תלוי בקב"ה.

כלומר, מזיו השמש ניתן ללמוד שני דברים: א. הוא יש מיש ללא כל חידוש, כי הוא היה כלול במקורו. ב. הוא תלוי כל הזמן במקורו. הכופרים מתמקדים בעיקר בענין הראשון, כדי להצדיק את טענתם שהעולם הוא יש מיש, כמו זיו השמש. מה-שאיין-כן הדמיון בין האמונה הטהורה לזיו השמש מתמקד בעיקר בענין השני, בעובדה שהוא תלוי במקורו, ובסילוק המקור יסתלק הזיו, כך בסילוק דבר ה' – יתבטלו הנבראים.

עומק יסוד הבעל-שם-טוב: הכוח מתלבש בפעולה

ג. קריעת ים סוף וזריקת אבן – "עומק יסוד הבעל-שם-טוב". כמבואר לעיל, שאין

כזה דבר מים עומדים ואבן עפה, אלא רק בתנאי שיש בהם משהו חדש שלא היה בהם קודם, והוא מכניס בהם טבע חדש המשנה את טבעם.

כך גם לגבי בריאת שמים וארץ: מצד הטבע אין דבר כזה שנקרא שמים וארץ, זוהי מציאות הפוכה לגמרי מהקב"ה. אלא, כל המציאות החדשה של שמים וארץ מתאפשרת רק כאשר יש בהם כוח אחר המתלבש בהם, ונותן להם קיום ומציאות.

אם-כן, התלות של העולמות בקב"ה אינה נוגעת רק לקיום העולמות – כדי שלא יתבטלו. אלא עצם מציאות העולמות היא מציאות הקב"ה.

כמבואר לעיל, שלוש הדרגות האמורות דומות לשלושת המצבים באבן: א. אבן הנופלת למטה דומה לאומן העושה כלי, שאינו מחדש ומשנה מאומה בכלי.

ב. אבן הנזרקת למטה בחזקה, דומה לזיו השמש מהשמש, שקיומו תלוי בשמש, אך מציאותו לא תלויה בשמש.

ג. אבן הנזרקת למעלה, דומה לקריעת ים סוף ולבריאת העולם, שזהו חידוש יחד עם שינוי.

זהו יסוד החידוש של שער היחוד והאמונה בענין התלבשות דבר ה' בנבראים, כמו אבן העפה למעלה ומים עומדים, שמתלבש בהם כוח מיוחד, המאפשר להם לעשות פעולה נגד טבעם. כמו מציאות השמים והארץ שהיא נגד הטבע, ומתאפשרת רק בזכות דבר ה' המתלבש בה להוותה ולהחיותה.

ברכת מזל טוב

להגה"ח רבי מנחם מענדל פויגל שליט"א

ראש הכולל וממשפיעי דכוללינו

לרגל הולדת הבנים שי' בשעטומ"צ

ולהרה"ח מרדכי לוסטיג שליט"א

מייסד ומנהל ופטרון דכוללנו

לרגל הולדת הבן שי' בשעטומ"צ

יהי רצון שירונו מהם ומכל יו"ח נחת דקדושה
ויגדלו ויתעבדו לחסידים יראי שמים ולמדנים.

ברכת ישר כח מיוחדת

לידידנו הרה"ח

שמעון גופין

שמסר לידינו שיעורי אביו בשער היחוד והאמונה

ערוכים ומסודרים בידי ידי אמן

ויתברך על כך מן השמים.

נדבת ידידינו
הרה"ח רבי צבי שי' בק
לזכר ולזכות אביו
הרה"ח חיים נחום
בן הרה"ח יעקב מרדכי ז"ל
בק